

Kirjastotoimen kuva

On aina terveellistä katsoa omaa alansa muiden silmin. Tällaiseen alansa kuvan tarkasteluun tarjoutuu hyvä tilaisuus Valtion tietokonekeskuksen tuottaman, Ajantasa -nimisen asiakaslehden numeroa 2/83 lukiessa. Erityisen kiintoisaa on katsoa peiliin, jota valtiovarainministeriön ylitarkastaja Ilmari Pietarinen pitelee katsottavana kirjoituksessaan Tarvitseeko yhteiskunta tietohuoltoa.

Otteen saamiseksi kovin monitahoisena pitämänsä aihekimppuun ylitarkastaja Pietarinen esittää seuraavan määritelmän: »Tietohuollolla ymmärretään yksilöiden ja organisaatioiden spesifisiä käyttötarpeita vastaavan asi tiedon toimittamista tarvitsijan saataville hänelle käyttökelpoisessa muodossa» (emt. s. 6). Hän mainitsee, että »viime aikoihin saakka sana 'tietohuolto' on tavattu lähinnä kirjasto- ja informaatioväen sisäisessä keskustelussa» ja että »tänä päivänä monet atk-ammattilaiset ovat jo sanan saaneet» (s. 4, kursivointi minun). Todennäköisesti sanojen valinta on tahatonta, mutta peiliin katsoessa se näkyy selvästi. Samalla tietohuolto on saanut muuttuneen merkityksen ja eräs komiteanmietintö (TINFO:n III osamietintö, 1978) on omine tietohuollon määrittelyineen muuntunut sisäiseksi keskusteluksi. Tämän kirjoittaja on käyttänyt tuota sanaa v. 1978 merkityksessä »ihmisten koulutuksen jälkeisen tiedonsaannin turvaaminen». Siirtyessään toimialalta toiselle sanojen ja käsitteiden merkitykset usein muuttuvat.

Ylitarkastaja Pietarinen esittää kirjoituksessaan yhteiskunnan keskeiset tietotoiminnot

puurakenteena (s. 5). Tiedon Puulla on lyhyt, tanakka varsi, mutta ei juuria eikä kasvu-alustaa. Sillä on kolme päähaaraa: Jakelu, Muokkaus ja Tuottaminen. Jakelun haarasta erottuu kaksi hentoa alaoksa, Vuorovaikutusviestintä ja Kirjastotoimi, sekä vähän vahvempi Tietoperinteen oksa kaksin latvuksin, Kasvatus ja Opetus. Jakelun puuhaaran vahvin oksa on Yksisuuntainen viestintä latvoinaan Tiedotus, Vakaumuksellinen viestintä ja Kulttuuri, viihde.

Muokkauksen puuhaaran pääoksa on Tietojenkäsittely ja sivuoksa Säännösten soveltaminen. Tuottamisen puuhaara jakaantuu kärjestään viideksi latvukseksi: Taide, Tutkimus, Tietojen keruu, Säädyttäminen ja Asian-tuntijapalvelut.

Tekstistä selviää, että tieteelliset kirjastot huolehtivat oman tieteenalansa kirjallisuuden hankkimisesta ja välittämisestä tieteellistä ja tutkimustyötä tekeville yliopistoissa, yrityksissä ja virastoissa. Näin ne jakelevat oksaltaan kirjallisuutta Tuottamisen puuhaaran latvuksiin olematta millään tavoin osallisina tiedon tuottamisessa.

Yleiset kirjastot taas huolehtivat dokumenttien välityksestä kaikille kansalaisille koko maan kattavasti (s. 6). Jos Kirjastotoimen oksa Tiedon Puussa erkanisi Tietoperinteen oksasta latvomaa rinnan Kasvatuksen ja Opetuksen kanssa, voisi tuollaisen tehtäväkuvauksen asiasisällön ymmärtää. Se viittaisi yleisten kirjastojen tehtävään kirjallisen kulttuuri- ja sivistysperinnön vaalijana ja portinavaajana kaikille kansalaisille.

Tiedon Puun tarkastelijalle Kirjastotoimi (yleiset kirjastot, tieteelliset kirjastot, tietopalvelu) näyttäytyy siis eräänlaisena tavaran-siirron järjestelmänä, ja lukutuotteiden — dokumenttien ja kirjallisuuden — välittäjänä. Malli ei kykene mahdollistamaan itseensä kirjastojen tehtävää olemassa olevien kulttuuristen ilmiöiden vaihtoehtojen tarjoajana eikä sivistyksen tietoaittäjänä. Ne ylitarkastaja Pietarinen sulkeekin tietohuoltokäsitteensä ulkopuolelle kuten hän sulkee pois myös tiedon ensikertaisen tuottamisen tutkimuksen tai oivalluksen avulla. Jotain joskus oivaltaneena ihmettelen olisinko sitäkään vähää oivaltanut ilman perehtymistä muidenkin ajatteluun? Siksi rohkenenkin epäillä, että puurakenne ei sovellu kovin hyvin tietotointomintojen kuvaukseen siitä syystä, että niihin liittyvillä ilmiöillä on prosessuaalinen luonne.

Sen sijaan on helppoa yhtyä ylitarkastaja Pietarisen käsityksiin, että tietohuoltoa edistävien organisaatioiden välinen yhteistoi-

minta ja työnjako ovat keskeisiä tehtäviä ja että työkenttä ei käy ahtaaksi, vaikka siellä ahertaisi useampikin (s. 7). Mutta miten yhteistoiminnasta ja työnjaosta sovitaan, kun osapuolet näyttävät tuntevan toisensa vain nimeltä?

Käsitän hyvin harjoittavani »kirjasto- ja informaatioväen sisäistä keskustelua» kirjoittaessani tähän lehteen kirjastotoimen kuvasta muiden silmissä. Tällä alalla toimijoita ja tutkijoita asian tulisi kuitenkin kiinnostaa siten, että huomiota kiinnitettäisiin entistä enemmän kirjastotoimen antiin yhteiskunnan kehitysprosessille. Viestimällä tällaista, tutkimuksin täsmennettyä tietoa voidaan ymmärtääkseni herättää muilla aloilla toimivat hahmottamaan kirjastotoimen tehtävät ja asema yhteiskunnassa heille uudella tavalla.

Tampereella 29. 9. 1983

Marjatta Okko